

טבילה בנהרות

מקורות הדין

1. תלמוד בבלי מסכת בכורות דף נה עמוד ב

תניא, רבי מאיר אומר: יובל שמו, שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולמה נקרא שמו פרת - שמימיו פרים ורבים וחכמים אומרים פרת שמו אמר מר 'פרים ורבים' מסייע ליה 'לשמואל, דאמר שמואל: נהרא מכיפיה מיבירי; ופליגא דרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא - סהדא רבה פרת. ^א

אבוא דשמואל עביד להו לבנאיתיה מקוה ביומי ניסן, ומפצי ביומי תשרי; מקוה ביומי ניסן - סבר לה כרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא - סהדא רבה פרת, שמא ירבו נוטפין על ה'זוחלין', והווי להו מי גשמים רובא. ומפצי ביומי תשרי

ופליגא - ידידיה אדידיה, דאמר ^אשמואל: אין המים נטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי. שמשוי סוף ימי הקיץ ולא יכלו גשמים זמן מרובה.

2. משנה מסכת מקוואות פרק א משנה ז

למעלה מהן מעין שמימיו מועטין 'ורבו עליו מים שאובין' שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא.

3. משנה מסכת מקוואות פרק ה משנה ג

מעין שהוא משוך כנדל 'ריבה עליו והמשיכו' הרי הוא כמו שהיה. היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו כל שהוא :

4. תוספתא מסכת מקוואות פרק א הלכה ז

מעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחתלו :

שיטת הראב"ד

5. הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף ל עמוד א

מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישינן לרבונו נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול בהן במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחלה אף על פי שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו. ומוכח לה מדתנן בפ"ק דמקוואות מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בכל שהוא ומדקתני שוה למקוה לטהר באשבורן אלמא דין מקוה יש בו שאינו מטהר בזוחלין שאין עליו דין מעין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן והדר קתני ולמעין להטביל בכל שהוא ובדאי מדקתני דשוה למעין להטביל בכל שהוא הוא הדין דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעין עליו וקשיא רישא אסיפא? אלא ודאי הכי קתני מעין זה שרבו עליו המים שאובים מקומות יש בו שתורת מקוה עליהם וצריך אשבורן והיינו אותם מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו מתחלה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהיה אלא הרי הוא כמעין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקום שאפי' מתחלה היה זוחל בו.

שיטת הרמב"ם

6. רמב"ם על משנה מסכת מקוואות פרק א משנה ז

אשבורן. אמר כי מעין המים שמימיו מועטין אם נתן לתוכו מים שאובין נעשה אותו המקובץ מטהר בכל שהוא כמעין שאין בו מים שאובין, ואינו מטהר אלא באשבורן כמקוה שאין בו מעין.

7. רמב"ם על משנה מסכת מקוואות פרק ה משנה ג

[ג] נדל בעל חי שרגליו מרובות ודקות. אם היה מעין מים ונמשכו ממנו אמות קטנות ושפך מים שאובין במקוה המעין עד שעצמו אותן אמות וגברה זרימתן הרי דין אותן האמות כדין המעין הואיל ומי המעין עוברין בהן. ואם היו מי המעין נחים ושוקטים ויצק עליהן מים שאובין עד שנתרבו ויצאו ממנו אמות הרי דין אותן האמות משותף, יהיו כמעין בדבר וכמקוה בדבר כמו שבארנו בתחלת מסכתא זו, וזו היא מעלה רביעית משש מעלות שבמקוה.

8. רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה יג

המים הזוחלין מן המעין הרי הם כמעין לכל דבר, והמנטפין מן המעין אף על פי שהן טורדין הרי הם כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת, היו הזוחלין מן המעין מתערבין עם הנוטפין [ממנו אם רבו הזוחלין על הנוטפין] הרי הכל כמעין לכל דבר.

ואם רבו הנוטפים על הזוחלין וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינו מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהן .

9. הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף ל עמוד א – בהסבר הראב"ד

אבל דעת הרמב"ם ז"ל דכי קתני בכל הני דאע"פ שרבו עליו נוטפין דינו כמעין דוקא בשריבה המים בגומת המעין עצמו ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלין כל המים הבאין עליהן אבל ריבה במקום משך הנהר למטה כל שרבו נוטפין על הזוחלין נפסל כולו. ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה דאין המים מטהרין בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי בלבד וכפי מה שפירשנו למעלה. ולפי זה הא דמפליג בתוס' פתא בין נתרבח ללא נתרבח נראה לי [אהא] דאמר ריבה עליו והרחיבו בגומת המעין קאי דאפ"ה כל שרבו נוטפין אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו אבל מקום שנתרחב אינו מטהר אלא באשבורן ואף על גב דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעין אפי' נתרבח כשר מנקט לחומרא עדיף ועוד דמשמע דתוס' אגופא דמתני' קיימא. מיהו סהדותיה דר' אלעזר בר' צדוק אפי' לפי שטה זו ודאי משמע דאפי' במקום שנתרחב הנהר קאי דכל שרבו זוחלין כשר דליכא למימר דאריבה במקום גומת המעין קאי ואשמועינן רבותא שאע"פ שלא ריבה במקום גומת המעין אלא במה שנמשך ממנו כשר דאכתי פשיטא וכי ג' טיפי [מטר] יפסלו פרת זה נראה לי:

10. כסף משנה הלכות מקוואות פרק ט הלכה יא

ורבינו והרא"ש שלא חילקו בין מקום שהיה זוחל בו מתחלתו למקום שנתרחב בו"ל שהם מפרשים דההיא תוספתא פליגא אמיתנית דלא מפלגא ביניהו ומדברי הר"ן משמע שרבינו סובר דהלכה כההיא תוספתא דמפלגא ביניהו ואינו יודע מנין לומר כן דאם איתא הו"ל לפלוגי ביניהו בהדיא ולא למיסתמא סתומי:

ומלשון רבינו שכתב וריבה עליו מים שאובים לתוך המעין משמע דהא דתנן ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה במרבה בגומת המעין דוקא היא ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם... וכ"כ

דין נוטפין שרבו על הזוחלין שנתבאר והשנית דאפילו כשמשך מי המעיין עצמו להלן אינו מטהר בזוחלין המקומות שמשך ולא דמי לכל נהרות שרחוקין ממקום המעיין ומ"מ דינם כמעין לטהר בזוחלין דזהו מפני שטבעם כן שכן ברא הקדוש ברוך הוא להיות נהרות מושכין ממעינות וגם הימים מטהרין בזוחלין מפני הנהרות הנופלים שם כמו שנתבאר בסעי' י"ח משא"כ האדם כשהמשיכן וגם לא דמי לבארות החפורים דשם לא עשה האדם בהמים עצמם רק בהכיסוי שעל פני המים כמ"ש שם משא"כ כשהמשיך מי המעיין עצמן דאז אין להם דין מעיין וזהו שיטת רבותינו בעלי התוס' בכמה מקומות דרבינו שמשון הוא המחבר מהתוס' ברוב הש"ס כידוע:

שיטת מהר"מ

16. רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן י

ורבינו מאיר ז"ל היה אוסר וזה לשונו ולי נראה דאסור לטבול בנהרות דלא קי"ל כשמואל בהא דאמר נהרא מכיפיה מיבריד. דכיון דפליגא ידידיה אדידיה שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי דנהי דנהרא מכיפיה מיבריד לא עבדינן בהו עובדא גזירה משום חרדלית של גשמים דאי שרינן לטבול בנהרות יאמרו העולם דנוטפין מטהרין בזוחלין דסברי דרובן נוטפין ולא ידעי דנהרא מכיפיה מיבריד ואתי למישרי למיטבל בחרדלית של גשמים דהיינו זרם מי גשמים הזוחלין מדליו של הר. והנהו לא מטהרין בזוחלין דכולהו נוטפין נינהו. וכי האי גוונא אשכחן דשמואל דאמר ליה לרב יהודה בפרק קמא דכתובות (ד' יד ב) דהלכה כרבן גמליאל ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה. וכן בפרק המפלת (ד' נה ב) דא"ל שמואל לרב יהודה ואת לא תעביד עובדא עד שישעיר. ובפ' במה בהמה (ד' נד ב) נמי אמר' ככי האי גוונא השתא דאמר שמואל טפה ותני דבי שמואל טפחיים שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן. והכי נמי אמר' בפ' אין צדין (ד' כט א) והשתא דאמר שמואל אסיר ותני דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן. וא"ת אמאי לא קאמר הש"ס הכא כדקאמר התם. יש לומר דלא איצטריך דכיון דאבוה דשמואל רב סבירא להו כוותיה פשיטא דעבדינן כוותיה לחומרא במילתא דכל הני אמוראי קיימי כוותיה. ורבנן דר"מ נמי קיימי כוותיה דלית להו שמימי פרת פרין ורבין הלכך לא איצטריך לומר הלכה למעשה אתא לאשמועינן. ואף על פי שר"ת ז"ל התיר לטבול בנהרות כל השנה לי נראה דאסור לטבול בנהרות כל השנה לבד מיומי תשרי עכ"ל וכן כתב הרמב"ן ז"ל בשם ר"ח ז"ל שפסק כרב וכאבוה דשמואל:

סיכום שיטות הראשונים

17. סיכום עיקרי השיטות

- ▲ **ר"ש:** ריבוי פסולים לעולם פוסל בזוחלין ובכל מקום. ואפילו חפירה לצד המעיין פוסלת את מי המעיין עצמו לטהר בה בזוחלין.
- ▲ **ראב"ד:** מקום שמשך בתחילה נשאר מעיין גמור. מקום שהתחדש משיכה הוא מקוה גמור. ובמעין שמכזב מחמירים בכל אופן.
- ▲ **רמב"ם לר"ן:** כראב"ד להקל במקום שמשך בתחילה אך דווקא כשריבה במקור המעיין.
- ▲ **רמב"ם לס"מ:** מעיין שמושך לא נפסל בריבוי נוטפים כפי שמקווה לא נפסל בריבוי שאובים. וגם במקום שהתחדש מטהר בזחילה. (וכן דעת הרא"ש מעיקר הדיון ולמעשה מחמיר כמהר"מ מחשש טבילה בחרדלית).
- ▲ **מהר"ם:** למעשה מחמירים בנהרות מחשש שיטבלו בחרדלית וזה גם למקלים בריבוי נוטפים.

הר"ן בפשיטות שזהו דעת רבינו אבל ק"ל שמאחר שמי המעיין מטהרים בכ"ש אפילו בזוחלין לא גרעו ממקוה שיש בו ארבעים סאה וכיון דבמקוה שיש בו ארבעים סאה אפילו נפלו עליו כל מים שאובים שבעולם לא פסלוהו ה"ה למים הנזחלין מן המעיין לכך נ"ל דלתוך המעיין שכתב כאן ובעיקר המעיין בפיר' המשנה לא אגומת המעיין דוקא קאי דבמים הנמשכים וניגרים מן המעיין נמי שייך למימר בהו הני לישני בתוך המעיין ועיקר המעיין ואפשר שכתב הני למעוטי היכא דריבה המים שאובים מחוץ למים הניגרים מהמעין ונתפשטו השאובים ונגעו במים הנגרים מהמעין דכל כה"ג אפי' נוגעים בגומת המעיין עצמו לא נתבטלו במי המעיין:

11. רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ט

ט (מקוואות פ"ה מ"א) מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול... ולא דמי למעיין שנתן לתוכו מים שאובים דשם מעיין לא בטיל מינה אף על פי שנתנו לתוכו מים שאובין הרבה. מידי דהוה אמקוה שיש בו ארבעים סאה שאינו נפסל אפילו נתן לתוכו אלף סאין מים שאובין.

שיטת הר"ש

12. שו"ת הרא"ש כלל לא סימן י

אמת הוא שר"ת כתב דאחא סמכין לטבול בנהרות דקיימא לן כשמואל דאמר מכיפיה מיבריד דתנינן כותיה בפ"ט דבכורות (נה:). דתניא התם רבי [מאיר] אומר לא פרת שמו אלא יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימי פרין ורבין... וכדברי רבינו תם כתב רבינו שמשון וכן בעל התרומות ובעל ספר המצות, אבל רבים חולקין עליו ר"ח = רבינו חננאל = והרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל. וכן היה רבינו מאיר מרוטנבורג אוסר.

13. בית יוסף יורה דעה סימן רא

וכן כתב בתשובות (כלל לא סי' י) בפירוש דאף על גב דרבינו תם התיר לטבול בנהרות בכל עת ובכל זמן אף על פי שרבו הנוטפים על הזוחלים וכדבריו כתבו רבינו שמשון (פ"ה מ"ה) ()

14. ר"ש מסכת מקוואות פרק ה משנה ג

ריבה עליו - ולא שריבה לו מים שאובין דא"כ לא היה מטהר בזוחלין כדתנן לעיל בסוף פרק קמא אלא ריבה עליו היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליך ונתמלאה כל אחת מים:

הרי הוא כמות שהיה - דבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהם והרחיבן שם מטהר בזוחלין ומן הצדדין אין מטהר אלא באשבורן ובסוף פ"ק הבאתי ברייתא מתוספתא (פ"א) כיוצא בזו דקתני מעיין שמימי מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחתלו דריבה עליו היינו שעשה בריכה לפניו ונתמלאה מים והכי נמי קתני בתוספתא (פ"ד) מעיין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחתלו :

היה עומד - כלומר שאותו מעיין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדים:

וריבה עליו - שהרחיק מקום עמידתו:

והמשיכו - מקום הרחבתו עשה זוחלין:

שוה למקוה לטהר באשבורן - ואין מטהר בזוחלין מאחר דעיקר מקום המעיין אינם זוחלין:

15. ערוך השולחן יורה דעה סימן רא סעיף לו

אבל רבינו שמשון... ומחמיר יותר מהרמב"ם בשני דברים האחת דבריבוי שאובים או מי גשמים אין מטהר בזוחלין אפי' במקום המעיין עצמו דזהו

מקום התרחבות במיעוט נוטים

19. שו"ת מהרי"ק סימן קטו

אמנם נראה לפי עניות דעתי שיש לפסול מאחר שסוף סוף אי לאו מי הגשמים לא היה מים במקום התפשטות הנהר השני אשר טובל' כמו שכתבת שהרי שנינו בתוספתא דמקואות ומייתי ליה רבינו מאיר בתשובתו כמו שכתב המרדכי בהלכות נדה וז"ל מעיין שמימיו מועטין וריבה עליהם והרחיבו מטהר באשבורן אינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלוך מתחילתו פי' רבה עליו כו' עד אין אותם מקואות כשרים אלא באשבורן עכ"ל. הרי לך דבעינן שהמעין הולך שם מתחילתו ואף על גב דאיכא למימר דהיינו דווקא כשרבו הנוטפין או השואבין מ"מ אין נראה דא"כ מאי אריא במקום שאין יכולין להלוך מתחילתו אפי' יכולין נמי כשרבו הנוטפין וכל שכן השואבין /אינם/ אינו מטהרין בזוחלין דאי לא תימא הכי למה הוצרך שמואל למיעבד לבנתיה מקואות ביומי ניסן משום שמא ירבו כו' יטבילם במקום שהיו המים יכולין להלוך מתחילתו קודם הפשרת השלגים. ואפילו אבוא לא פליג עליה בשבת אלא משום דמכיפא מבריק ואין הנוטפין רבים כדמשמע התם בהדיא אלא ודאי נ"ל דהא דקתני מעיין שמימיו מועטין ורבה עליהם והרחיבו כו' דהא ריבה לא היינו שרבו שאר המים על המעיין אלא כלומר שהוסיף מים על המים הראשונים שבמעין ואפילו הכי אין מטהר אלא במקום שיכולין להלך שם וכן מדומה אני שכן פסק הראב"ד בהלכות מקוה שישד משמא רבינו שלמה בן אדרת מביאו בספר תורת הבית שלו אבל מה אעשה בהיותי חונה על פני השדה מקום אשר אין ספרים נמצאים ועוד נראה לע"ד להחמיר ולאסור מאחר שנראה לעינים שבהעצר השמים ולא יהיה מטר אין מים באותו נהר כלל וכשיורדין הגשמים מתהווה אם כן יש לאסור מפני מראית העין דאפילו נאמר שבא מנהר האחר וכדכתבת מאן דחזו שבימו' הגשמים מתהוו' ובהכלא הגש' יבש לגמרי סבר שאינו אלא ממי גשמים דוקא ואם יתיר לטבול בו דרך זחילתו אם כן נפיק מיניה חורבא דאתי למבטל /למטבול/ במי גשמים ממש אפילו כשהן זוחלין ובכולא תלמודא אשכח /אשכחן/ דחשו חכמים למראית עין.

20. ר"ן שם בהסבר הראב"ד

נמצא לפי דעת זה שאפי' בזמן גשמים שהנהרות רבין אדם טובל בנהרות שאין מכזבין באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' ביומי תשרי אבל באותן מקומות שנמשכין ומתרחבין יותר מחמת הגשמים כל היכא דאיכא למיחש שרבו נוטפין על הזוחלין אין טובלין בהן אבל היכא שרבו זוחלין על הנוטפין אפילו באותן מקומות שלא היה הולך שם מתחילתו טובלין והיינו ההיא דר' אלעזר בר' צדוק שהעיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרין ומטהרין בזוחלין ובדאי אפילו במקום שנתרבה קאמר דאי באותו מקום בלבד שהוא מהלך מתחילתו מאי אסדהתיה פשיטא דהיכי תיסק אדעתין ששנים או ג' טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול אלא ודאי כדאמרן וזהו דעת הראב"ד ז"ל:

18. פשט המשניות לשיטות השנות

פרק א משנה ז	פרק ה משנה ג	תוספתא א ז	
שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בכל שהוא	מעין שהוא משוך כגדל... הרי הוא כמו שהיה היה עומד..	ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחילתו	
מדובר בשתי מצאויות שונות כמשנה הבאה	מקום שהיה מושך - נשאר מעיין מקום שהתחדש משיכה - דינו כמקוה	מקור החילוק להסבר משנה קודמת	ראב"ד
שפך המים במשך המעיין אינו מטהר בזוחלין	שפך מים במקור המעיין מטהר בזוחלין במקום שמשך בתחילה	קולת שפיכה במקור דווקא במקום שמשך בתחילה	רמב"ם לר"ן
מעין עומד אינו מטהר בזוחלין ברוב פסולין	רישא בעומד כדלעיל. סיפא במושך מטהר לעולם בזוחלים בכלול	לא להלכה	רמב"ם לכס"מ
הוספת רוב פסולים פוסלת המעיין מלטהר בזוחלין (הובא על משנה ה, ג)	הפירות לצד מעיין שמתמלאות ממימי המעיין לא מטהרים בזוחלין	הפירות לצד מעיין שמתמלאות ממימי המעיין לא מטהרים בזוחלין	ר"ש

פסיקת השו"ע והרמ"א

נמי יש חשש שמא למעלה הוה כולו מי גשמים ולא מהני חבור דלמטה למי שטובל למעלה :

25. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף יא

מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, אפילו מי המעין מועטים, המועטים של מעין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובים למעין.

הגה: כמו שיתבאר למטה; ומכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, דלא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין (מהרי"ק).

26. ט"ז יורה דעה סימן רא ס"ק כב

(כב) ומ"מ אין לטבול בו רק באשבורן. זה מיירי ע"כ שהמעין היה עומד בלי זחילה תחילה דאם לא כן מותר אף בזוחלין כדאיתא במשנה שהבאתי לפני זה אלא דמ"ש כאן דלא עדיף מנהרות שרבו על הנוטפין כו' הוא תמוה דהיה דנהרות על כרחך טעמא אחרינא אית ביה לאיסור דאם לא כן תקשה ההיא דנהרות על מעיין שהמשיכו לבריכה שנזכר בסעיף י' כמה שכתוב שם וע"כ צריכין לחלק כמו שכתבתי בסעיף ב' לעיל ע"ש:

27. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף טו

מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעין כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה.

28. ט"ז יורה דעה סימן רא ס"ק כו

(כו) והם כשרים. פירוש שכשרותם שוה כמו שמקוה ההכשר לענין טביל' ודוקא באשבורן ה"ה נמי במעיין כל שהוא ההכשר כן אבל לענין זחילה ודאי אין כאן דין מעיין כיון שמתחילה היה המעיין עומד ולא מושך (ומשמע שאם המעיין היה מושך היה מטהר גם בזוחלין ולא כפסק השו"ע בנהרות) וכמו שמפורש במשנה ובסעיף י'. ובד"מ יליף לה מדין נהר שנוטפין רבו על הזוחלין בריש הסימן וכבר כתבתי בסעיף י"א שאין ללמוד כן משם:

21. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף ב

מי מעיין מטהרין אף בזוחלין (פירוש זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים); מי גשמים אין מטהרין אלא באשבורן (פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן) (אבל על ידי זחילה פסולין מן התורה) (ב"י בשם (מהרי"ק שורש קט"ו) אם הם לחוד בלא מעיין) היו הזוחלין מן המעיין מתערבים עם הנוטפים שהם מי גשמים, הרי הכל כמעין לכל דבר; ואם רבו הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. לפיכך צריך להקיף מפץ (פי' כעין מחצלת) וכיוצא בו באותו הנהר המעורב, עד שיקו המים ויטבול בהם.

הגה: וכן נכון להורות ולהחמיר (מהרי"ק ות"ה שם ושאר אחרוני' כתבו ויש להחמיר כשטת הר"ם ורא"ש וסיעתם); אבל יש מתירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפשרת שלגים ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו (טור בשם ר"ת וב"י בשם רש"י וסמ"ג); וכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה, ואין למחות ביד הנוהגין להקל כי יש להם על מי שיסמוכו (מהרי"ק ובת"ה שם ומהרי"י סימן ע' וב"י סימן קנ"ד). מיהו יש ליזהר מלטבול בנהר המתהווה לגמרי ע"י גשמים, וכשאין גשמים פוסק לגמרי, אף על פי ששאר נהרות שופכים לתוכו בשעת הגשמים ומתהווה על ידו, מ"מ הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשם, אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שיקו המים שבתוכו (שם במהרי"ק); אבל בנהר שאינו פוסק, אף על פי שבשעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו, מותר לטבול בו בכל מקום (ב"י לדעת המרדכי והאשירי והתוספות), לפי סברת המקילין ולפי מה שנהגו.

סתירות לכאורה בשו"ע

22. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף י

מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקיים ועומדים, יש לו דין מעין; ואם הפסיק ראש הקילוח, חזר להיות לה דין מקוה; ואם חזר והמשיך קילוח המעין לתוכה, חזרה לדין מעין.

23. פרישה יורה דעה סימן רא אות כא

וצריך ליתן טעם מאי שנא מטבילה בנהרות בעת הגשמים דפוסל ר"י (טור עמ' רכח - רכט) הא גם שם נמשך המעיין עם מי המקוה ולמה לא יהיו למי הגשמים תורת מקוה כמו כאן ואפשר דשאני התם דמי מעין הוא מעורב ואינו בעין גרע טפי. גם משום דשם הוא ידוע דלסוף יתפרדו מי הגשמים מהמעין מה שאין כן כאן דיכול להיות דיהיו מצורפין מכאן ולהבא לעולם

24. ט"ז על שולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף ב

אלא דקשה עדיין ממה דאיתא בסעיף ח' חוצה לו מותר מטעם שהמים המועטין מטהרין הפסולין המרובים כמו שכתבתי שם בשם הרא"ש וכן מסעיף י' מעיין שהמשיכו לבריכה שיש בה נוטפין דחשוב כמעין ואמאי לא נימא גם כאן שהזוחלין יטהרו הנוטפין? ואחר העיון נ"ל לתרץ דהכא פסול מטעמא דחיישינן שהפשרת שלגים וגשמים יורדין ממקום גבוה שאצל שפת הנהר ובזה אין חבור דקי"ל קטפרס אינו חבור וא"כ חיישינן שמא תטבול באותו מקום מדרון ושם אין חיבור להזוחלין הנמשכים למטה מן המעיין ונמצא שטובלת במקום פסול בזוחלין ויש ראייה לזה ממ"ש המרדכי הלכות נדה וז"ל ראב"ה הקשה היאך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתו אינו חבור וי"ל דוקא למעלה אין לטבול כו' עכ"ל ע"כ הכא